

Hallintovaliokunnalle

Hallintovaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä täydentävän vastineen jossa kuvataisiin ehdotettu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (HE 15/2017 vp.) ja valinnanvapausjärjestelmä (HE 47/2017 vp.) kokonaisuutena. Alla on ensin kuvaus sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen kuvaus ja sen jälkeen sivulta 5 valinnanvapausmallin kuvaus.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen

1) Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä 18 maakunnalle.

Kuntien tehtäväksi jää kuitenkin asukkaitensa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.

Maakuntien on myös omassa toiminnassaan edistettävä asukkaitensa hyvinvointia ja terveyttä. Lisäksi maakuntien tehtävänä on antaa asiantuntemustaan kunnille hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvissä kysymyksissä.

2) Maakunta sote-palvelujen järjestäjänä

Maakunta vastaa siitä, että lakisääteiset sosiaali- ja terveysterveystoimet toteutuvat lainsäädännön sekä valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti.

Järjestämisvastuunsa toteuttamiseksi maakunta laatii sosiaali- ja terveydenhuollon palvelustrategian osana maakuntastrategiaa.

Maakunta tekee myös palvelulupauksen, jossa maakunta ilmoittaa asukkailleen miten palvelut toteutetaan asukkaiden tarpeiden ja paikallisten olosuhteiden mukaisesti. Palvelulupauksella ei voi rajoittaa maakunnan asukkaiden lakisääteisiä oikeuksia.

3) Sosiaali- ja terveydenhuolto osana maakunnan hallintoa

Sosiaali- ja terveysterveystoimien hallinto maakunnassa perustuu maakuntalakiin.

Ylin päättävä elin on maakuntavaltuusto, jonka alaisuudessa toimii maakuntahallitus ja maakuntajohtaja.

Maakunta voi päättää muista toimielimistä, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavan toimielimen perustamisesta.

Sote-järjestämislain 22 §:n perusteella maakunnan on omassa toiminnassaan erotettava palvelujen järjestäminen ja tuottaminen.

- järjestämisestä vastaavan maakunnan toimielimen alaisuudessa ei ole palvelujen tuotanto-organisaatiota

4) **Sosiaali- ja terveystalouden tuotanto**

Maakuntalain 8 §:n perusteella maakunta voi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut

- itse,
- yhteistoiminnassa maakuntien kanssa tai
- hankkia ne sopimukseen perustuen muilta palvelujen tuottajilta.

Maakuntalain säännöstä täydentää sote-järjestämislain 22 §:n säännös, jonka mukaan maakunnan on omassa toiminnassaan erotettava järjestäminen ja palvelujen tuottaminen.

- Palvelujen tuottamisesta maakunnassa vastaa maakunnan liikelaitos.
- Sote-palvelujen tuottamisesta vastaa maakunnassa yksi liikelaitos, vastuuta palvelujen tuottamisesta ei siten voi jakaa usealle liikelaitokselle. Sote-liikelaitos voi kuitenkin sopia maakunnan toisen liikelaitoksen kanssa, että se tuottaa sote-liikelaitokselle sopimuksen mukaisia palveluja. Tämän mukaisesti sote-liikelaitos voi hankkia esimerkiksi ensihoitopalveluja maakunnan toiselta liikelaitokselta.

Maakuntalain 112 §:n mukaisesti maakunnan toimiessa kilpailutilanteessa markkinoilla, sen on yhtiötettävä oma toimintansa.

Sote-valinnanvapauslaista annetun esityksen (HE 47/2017) perusteella maakunnan on yhtiötettävä suoran valinnan palvelut. Maakunta ei voi myöskään tuottaa itse omana toimintanaan asiakassetelipalveluja eikä henkilökohtaisen budjetin mukaisia palveluja. Sen vuoksi, siltä osin kuin maakunta haluaa olla tuottamassa tällaisia palveluja, sen on yhtiötettävä ne omistamaansa yhtiöön.

Maakunta voi yhtiöittää palvelujaan myös muilla perusteilla kuin maakuntalain 112 §:n tai sote-valinnanvapauslain mukaisissa tilanteissa.

5) **Maakuntien yhteistyö soten järjestämisessä ja palveluissa**

Maakunnilla on 5 yhteistyöaluetta.

- yhteistyöalueeseen kuuluvat maakunnat säädetään valtioneuvoston asetuksella
- kuhunkin yhteistyöalueeseen kuuluu 3 - 4 maakuntaa
- kussakin yhteistyöalueessa on yliopistollista sairaalaa ylläpitävä maakunta

Yhteistyöalueelle laaditaan maakuntien yhteistyösopimus.

Yhteistyösopimuksessa määritellään alueellinen yhteistyön periaatteet ja työnjako.

6) **Valtio maakuntien sote-järjestämisen ohjaajana**

Maakuntalaki

Maakuntatalous otetaan huomioon julkisen talouden suunnitelmassa. Maakuntalain 11 §:n mukaisesti julkisen talouden suunnitelma ohjaa ministeriöitä niiden valmistellessa maakuntaa koskevaa lainsäädäntöä ja ohjausta.

- julkisen talouden suunnitelman laatimiseen liittyy valtion ja maakuntien neuvottelu (maakuntalain 13 §). Lisäksi on pysyvä maakuntatalouden neuvottelukunta (14 §).

Maakuntalain 12 §:ssä on säännökset maakuntien investointien ohjauksesta. Valtioneuvosto päättää maakuntien taloudellisesti merkittävistä tai muuten poikkeuksellisen laajakantoisista investoinneista.

Sote-järjestämislaki

Sote-järjestämislain 26 §:n perusteella valtioneuvosto vahvistaa joka 4. vuosi sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset strategiset tavoitteet

- tavoitteet pitäisi ottaa huomioon mm. maakuntien palvelustrategian ja yhteistyöalueen yhteistyösuunnitelman valmistelussa

Laissa on seuraavat mahdollisuudet valtion sitovaan ohjaukseen

- 18 §:n mukaan Vn voi päättää maakuntien yhteistyösopimuksen jos maakunnat eivät päästä siitä määräajassa tai jos se on ristiriidassa lainsäädännön ja valtakunnallisten tavoitteiden kanssa
- 19 §:n mukaan valtioneuvosto voi tehdä maakuntia sitovia päätöksiä palvelurakenteesta, investoinneista sekä tietopalveluista
- 11 §:n perusteella VnA:lla voidaan säätää palvelujen kokoamisesta suurempiin kokonaisuuksiin.

Muu valtion maakuntiin kohdistama ohjaus

- Sote-järjestämislain 29 §:n perusteella STM:n ja kunkin maakunnan kanssa on vuotuiset neuvottelut. Neuvottelujen tarkoitus on yhdessä arvioida sitä, miten sote-palvelut ovat toteutuneet maakunnassa ja miten niitä pitäisi edelleen kehittää.
- STM voi tehdä VM:lle aloitteen maakuntalain mukaisen maakuntien arviointimenettelyn käynnistämiseksi (20 §)

Seuranta

Valtion ja maakuntien tehtävänä on seurata palvelujen toteutumista.

- STM laatii vuosittain valtakunnallisen ja maakunnittaisen selvityksen sote-palvelujen toteutumisesta. Selvitys on osa julkisen talouden suunnitelman valmistelua
- THL:n tehtävänä on seurata ja arvioida väestön hyvinvointia ja terveyttä ja maakuntien järjestämää sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä määrittellä seurannan vähimmäistietosisältö
- Maakunnan tehtävänä on seurata alueensa väestön hyvinvointia ja terveyttä, järjestämässä soten laatua ja vaikuttavuutta, kustannuksia ja tuottavuutta sekä sitä, miten integraatio toteutuu.

7) **Maakunta sote-palvelutuotannon ohjaajana**

Maakunnan järjestämisvastuun toteutumisen kannalta olennaista on se, miten maakunta voi ohjata ja vaikuttaa palvelutuotantoon. Keskeiset elementit ovat:

- maakuntastrategia, palvelustrategia, palvelulupaus ja talousarvio määrittävät yleiset linjat
- maakunnan järjestämistehtävästä vastaava toimielin ja sen alainen maakunnan viranomaishallinto on käytännön ohjauksen kannalta keskeisessä asemassa
  - palvelujen ”tilaus” maakunnan liikelaitokselta
  - ostopalvelusopimukset yhtiöiden kanssa
  - hyväksymiskriteerit ja sopimukset suoran valinnan palvelun tuottajien kanssa
  - asiakassetelipalvelun ja henkilökohtaisen budjetin tuottajien hyväksyminen

- palvelutuotannon seuranta ja ohjaus
  - sote-järjestämislain 31 ja 32 §:t velvoittavat maakunnat seuraamaan ja ohjaamaan palvelujen tuottajia
    - laatu ja vaikuttavuus
    - asiakaspalaute
    - mahdollisuus peruuttaa hyväksyntä ja purkaa sopimus

8) **Rahoitus**

Maakuntien toiminnan rahoituksesta säädetään maakunnan rahoituslaissa. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista säädetään erillisellä lailla.

- valtio rahoittaa maakuntien toiminnan
- rahoitus kohdennetaan maakunnille laskennallisten perusteiden mukaisesti
- sote-palvelujen rahoitus perustuu tarvetekijöihin, joista keskeisiä ovat maakunnan asukasluku, asukkaiden ikäranne ja sairastavuus sekä eräät olosuhdetekijät.

Maakuntien välisistä korvauksista on säännökset sote-järjestämislaissa. Jos maakunnan asiakas käyttää toisen maakunnan tuottamia palveluja, on asiakkaan kotimaakunnalla velvollisuus korvata aiheutuneet kustannukset.

Sote-järjestämislaissa on erikseen säännökset niiden kustannusten korvaamisesta jotka aiheutuvat yliopistotasoisesta sosiaalityöntekijöiden sekä lääkärien ja hammaslääkäreiden koulutukseen liittyvästä käytännön harjoittelusta maakunnan toimipisteissä. Samoin yliopistotason sosiaali- ja terveystieteellisen tutkimuksen maakunnille aiheuttamia kustannuksia korvataan.

9) **Eräitä muita sote-toimintaan vaikuttavia asioita**

Maakunnilla on velvollisuus varautua häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin siten, että sote-palvelut toimivat kaikissa tilanteissa.

- varautumisvelvoite koskee myös yksityisiä palvelun tuottajia

Maakunnan asukkaiden osallitumis- ja vaikutusmahdollisuuksista säädetään maakuntalaissa ja sote-järjestämislain 34 §:ssä.

Maakunta on sote-palveluissa asiakas- ja potilastietojen rekisterinpitäjä. Rekisterinpitäjäyys mahdollistaa sen, että asiakkaan palvelutilanteessa tarvittavat tiedot ovat saatavissa kaikissa toimipisteissä.

10) **Valvonta**

Valtiolla on yleinen valvontavastuu. Uudistuksen yhteydessä muodostetaan uusi valtion lupa ja valvontaviranomainen joka korvaa mm. AVI:t ja Valviran.

- maakunnan järjestämisvastuun toteutumisen valvonta
- palvelun tuottajien valvonta

Maakunnan tehtävänä on seurata ja valvoa, että palvelut toteutetaan lainsäädännön ja maakunnan määrittelemien kriteerien ja ehtojen sekä tehtyjen sopimusten mukaisesti.

Omavalvontasäännökset sekä maakunnille että palvelun tuottajille.

- maakunnan omavalvontaohjelma
- tuottajien omavalvontasuunnitelma

Asiakkaan valinnanvapaus sosiaali- ja terveydenhuollossa

HE 47/2017:ssä on ehdotus laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Esitys täydentää HE 15/2017 mukaista esitystä maakunta- ja sote-uudistukseksi.

1) Asiakkaan valinnanvapaus toteutuu kolmella tasolla:

- 1) suoran valinnan palvelut, joita tuottavat yritykset ja yhteisöt (sote-keskukset ja hammashoitolat)
  - suoran valinnan palveluja ovat lähinnä perusterveydenhuolto, hammashoito ja eräät sosiaalipalvelut
  - asiakas valitsee haluamansa palvelun tuottajan, tuottajan voi vaihtaa vuoden välein
  - tuottaja on yhtiö tai muu yhteisö, se voi olla yksityisesti omistettu, maakunnan omistama tai 3-sektorin järjestö
  - tuottajat saavat rahoituksen maakunnalta
    - osa korvauksesta kapitaatioperusteisesti ja osa suoritteiden perusteella
    - maakunta päättää korvauserusteet, STM:ssä valmistellaan parhaillaan valtakunnallista mallia maakuntien päätöksenteon pohjaksi.
  - asiakasmaksu säädetään lailla ja se on sama tuottajasta riippumatta. Asiakasmaksu maksetaan maakunnalle eikä tuottajalle.

- 2) maakuntien liikelaitosten tuottamisvastuulla olevat palvelut
  - näitä ovat suuri osa sosiaalipalveluista ja erikoissairaanhoidon palveluista
  - asiakas voi valita näissä palveluissa oman maakunnan tai toisen maakunnan toimipisteen
  - asiakasmaksut kuten edellä

- 3) asiakassetelipalvelut ja henkilökohtaisella budjetilla saatavat palvelut
  - asiakaseteleitä antavat maakuntien liikelaitokset, sote-keskukset ja hammashoitolat
  - henkilökohtainen budjetti on maakunnan liikelaitoksen määrittelemä
  - näiden piirissä olevat palvelut määräytyvät tapauskohtaisesti asiakkaan tarpeen mukaan
  - palveluja voivat tuottaa yksityiset palvelun tuottajat (myös ammatinharjoittajat)
  - asiakas valitsee palvelun tuottajan
  - tuottaja saa korvauksen setelin antajalta tai henkilökohtaisen budjetin määrittäneeltä maakunnalta
  - asiakasmaksut määräytyvät samoin kuin suoran valinnan palveluissa, suuruus määräytyy lain perusteella ja se suoritetaan maakunnalle

- 2) **Valinnanvapauden ulkopuolelle on rajattu** vain koulu- ja opiskeluterveydenhuolto! Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakkaan tahdosta riippumattomaan hoitoon ja hoivaan liittyvästä valinnanvapaudesta tai sen rajoituksista säädetään erikseen.
- 3) **Jos asiakas ei itse valitse sote-keskusta, hammashoitola tai maakunnan liikelaitoksen toimipistettä, maakunta osoittaa ne asiakkaalle.** Lähtökohtana on tällöin asiakkaalle helpoiten saavutettavissa oleva tuottaja.
- 4) Valinnanvapausjärjestelmän toteutuksessa olennaisessa osassa ovat valtakunnalliset **tietojärjestelmäpalvelut**. Niillä mm:
  - asiakas valitsee palvelun tuottajan
  - tuottaja saa palvelutapahtuman edellyttämät asiakas- ja potilastiedot
  - tuottaja tallentaa palvelutapahtumaan liittyvät tiedot ao. maakunnan asiakas- ja potilasrekisteriin
  - hoidetaan korvaukset maakuntien ja tuottajien välillä
  - hoidetaan asiakasmaksujen laskituksen liittyvät tiedot maakunnille
  - yritykset ja yhteisöt voivat ilmoittautua palvelun tuottajiksi
  - julkaistaan tiedot palvelujen tuottajista ja palveluista
    - myös tuottajien vertailun mahdollistavat tiedot kunkin yksikön antamien palvelujen laadusta ja vaikuttavuudesta
  - palvelun tuottajat julkistavat yhteiskuntavastuutiedot
- 5) Valinnanvapausmalliin liittyvät olennaisena osana **asiakkaan neuvonta ja ohjaus, palvelutarpeen arviointi ja palvelujen yhteensovittaminen** (palveluintegraatio). Asiakkaalle laaditaan tarvittaessa asiakassuunnitelma, jossa todetaan kaikki hänen tarvitsemansa sote-palvelut ja niiden toteutus. Asiakassuunnitelma velvoittaa palvelun tuottajia.
- 6) **Sote-keskuksiin ja hammashoitoloihin sovelletaan hallintolakia ja julkisuuslakia sekä rikosoikeudellista virka- ja vahingonkorvausvastuuta.**
- 7) **Maakunnan tehtävänä on valvoa valinnanvapauspalveluja** tuottavien yritysten ja yhteisöjen toimintaa. Jos toiminnassa havaitaan epäkohtia tai puutteita, on maakunnan pyydettävä niistä selvitystä ja tarvittaessa ryhdyttävä toimenpiteisiin. Asiakkaalla on oikeus saattaa maakunnan käsiteltäväksi kokemansa epäkohta palvelun tuottajan palveluissa, palveluihin pääsyssä tai saamassaan kohtelussa.

